

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVK01
VT09
Handledare: Anders Sannerstedt

Avskaffa allmän värnplikt?

– En debattanalys av den statliga utredningen
Totalförsvarsplikt och frivillighet

Anders Svensson

Abstract

In June 2009 A.D. the Government Offices of Sweden presented an investigation about conscription as the recruitment system to Swedish Armed Forces. Behind the investigation stood a parliamentary committee with the specific mission to investigate how the recruitment should be organised in the future. The committee suggest to abolish conscription and adopt voluntary recruitment. Two members of the committee wrote a reservation which is attached to the investigation.

With the investigation by the hand, my purpose of this thesis is to do an analysis of the debate for and against conscription as the way to provide the Armed Forces with personnel. The analysis consists of two parts. For the first I describe the arguments for and against conscription. For the second I test the proof ability of the arguments. In the last part I both test how tenable the arguments are and how relevant the arguments are. The result shows that the argumentation for abolish conscription is weak. The only strong argument, written by the authors to the reservation, is that the argumentation for abolish conscription is build upon a number of vague assumptions.

Nyckelord: värnplikt, totalförsvarsplikt, debattanalys, argument.

Antal ord: 9'999

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	1
1.2	Teori.....	2
1.3	Metod och material.....	6
2	Bakgrund	9
2.1	Före allmän värnplikt.....	9
2.2	Allmän värnplikt.....	10
3	Totalförsvarsplikt och frivillighet.....	11
3.1	Utredningen i allmänhet	11
3.2	Kommittédirektivet.....	12
3.3	Slutbetänkandet	13
3.3.1	Omvärldsbeskrivning.....	14
3.3.2	Analys av dagens situation	16
3.3.3	Lagen om totalförsvarsplikt.....	17
3.3.4	Reservation	18
3.4	Värdering av argumentationen	21
3.5	Summering av argumentationen.....	24
4	Resultat	25
4.1	Sammanfattning.....	25
4.2	Förslag till fortsatt forskning.....	26
5	Referenser	27

1 Inledning

Att sysselsätta sig med att ta del av och bearbeta material om värnplikten kan vid en första anblick te sig nostalgiskt. Att ens bara nämna ordet värnplikt i sällskap någon som gjort värnplikten framkallar genast något drömskt i blicken varpå minnen från en svunnen tid långsamt nystas ut likt en pyrande eld som på nytt får syre. Samtidigt är värnplikten – i form av gällande rekryteringsform till Försvarsmakten – något högst aktuellt.

Kanske är det just detta som karakteriserar värnplikten och debatten om den. Att det å ena sidan handlar om något nostalgiskt, gammaldags och snudd på förlegat samtidigt som det å andra sidan handlar om något rykande dagsfärskt – i den meningen att värnplikten är den aktuella rekryteringsvägen in i Försvarsmakten. Kanske är det också detta som stundtals gör ämnet något svårgripbart. Beroende på vem det är som uttalar sig i ämnet återfinns också kopplingar och konnotationer av de mest skilda slag. Samtidigt är också detta något av tjusningen och det som gör ämnet spännande att handskas med.

1.1 Syfte och frågeställning

Rekryteringen och utbildningen av soldater till Försvarsmakten befinner sig i en tid av omdaning och förändring. Vi vet hur det *förr* har sett ut i form av allmän värnplikt. Vi kan likaså få klart för oss hur rekryteringen och soldatutbildningen *idag* ser ut även om det över vissa delar råder ett diffust skimmer. Men hur det i *framtiden* skall se ut är oklart, åtminstone i en mening. Om detta har det under en tid pågått en debatt, även om debatten i mångt och mycket skett i det fördolda.

Syftet med uppsatsen är att analysera och ge en överblick över de argument som förts fram i debatten om allmän värnplikt samt därtill att pröva beviskraften hos dessa. För att göra detta använder jag mig av följande frågeställning: **Vilka argument förs i debatten fram som stöd för respektive som argument mot allmän värnplikt, och hur starka är argumenten?** Idag är det ett faktum att röster kan skönjas lite här och där propagerande att allmän värnplikt med tillhörande lagstiftning skall, om inte avskaffas, så i alla fall förändras radikalt. T.ex. framförde folkpartisten och riksdagsledamoten Nina Larsson via Folk och försvar krav om ett avskaffande av allmän värnplikt 2006.¹ Om själva införandet

¹ http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage_38691.aspx, 2009-07-29.

av en alternativ rekrytering och soldatutbildning är inte min intention att behandla i detta arbete. Istället är det *argumenten* som ämnas behandlas.

Med frågeställningen söker jag besvara hur världen (i detta fall – argumenten för/mot allmän värnplikt) de facto ser ut, inte hur världen *borde* vara eller hur världen *skulle kunna* vara. Vi har alltså att göra med en frågeställning av empirisk art. Abstraktionsnivån karaktäriseras generellt som låg, även om framnystandet och tolkandet av enskilda argument ur den sammansatta argumentationen kan medföra något mer abstrakt behandlande.

1.2 Teori

Tillgången på tidigare forskning inom ämnet allmän värnplikt kontra yrkesarmé är varierande. Implicit i ämnet ligger relationen civilsamhället – militären. Om detta finns riklig tillgång på tidigare forskning. Men även om den något mer specifika frågeställningen om värnplikten och rekryteringsförfarandet till militären finns en del tidigare forskning att tillgå. De två tungviktarna tillika kontrahenterna rörande relationen civilsamhället – militären, Samuel P. Huntington respektive Morris Janowitz, kommer jag inledningsvis anknyta till. De presenterade sina teser för ca 50 år sedan, men alltså anses deras teser aktuella. Därtill kommer jag belysa tidigare svensk forskning, och närmare bestämt Abrahamsson, Bolin och Denk, som alla tre skrivit sina doktorsavhandlingar i angränsande ämne. Jag kommer också peka på en vetenskapligt författad artikel som går in närmare på den specifika frågeställningen för denna uppsats, d.v.s. om värnpliktsarméernas vara eller icke vara. Allra sist kommer jag kort anknyta till en bok i ämnet redigerad av Joenniemi.

År 1957 presenterade Samuel P. Huntington *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*. Det är både en historisk studie över relationerna mellan civilsamhället och militären i USA samt en analys av relationerna dem emellan. Huntingtons genomgående tes är att den ideala formen av civil-militära relationer präglas av ”objektiv kontroll”.² Denna objektiva kontroll av militären, d.v.s. professionell autonomi, utgör en bättre garant än direkt politisk styrning (vilket Huntington kallar ”subjektiv kontroll”) avseende officerarnas politiska neutralitet. De politiska respektive de militära angelägenheterna skall vara fullständigt separerade. Kort sagt menar Huntington att en hög grad av militär professionalism kommer leda till att militären antar en politiskt neutral position och accepterar full kontroll av det civila styret. Vidare applicerar Huntington resonemanget på de civil-militära relationerna i USA, gentemot vilka han framför kritik. Amerikansk liberalism har fått vara förhärskande alldeles för länge, menar han. Som en lösning på de civil-militära relationerna i dåvarande USA (1950-tal) såg Huntington ett upptagande av de

² Huntington, Samuel P., *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*, 1979, s. 83-97.

militära värderingarna i samhället som helhet. Huntington tar också upp det militära tänkesättet ("military mind"), vilket han sammanfattar med de tre karaktärsdragen: konservatism, realism och pessimism över den mänskliga naturen.

På andra sidan står Morris Janowitz som 1960 kom ut med *The professional soldier: A social and political portrait*. I denna menar Janowitz att officerskåren har genomgått en grundläggande omvandling till vad han kallar en poliskårsmodell ("constabulary model").³ Därmed har likheten ökat mellan militären och poliskåren, där den sistnämnda organiserar och utövar våld under hårt kontrollerade och begränsade former samt upprätthåller nära band till det (civil-)samhälle de är beskyddare av. Janowitz avvisar yrkessoldaten (och därmed implicit även yrkesarmén).⁴ Istället ger han begreppet "yrkesutövande" ("den professionella") en avsevärt snävare betydelse då han applicerar uttrycket på det mindre antal (fåtal) framgångsrika officerare som lyckas nå riktigt långt i den militära karriären och utgör den makthållande elitistiska kärnan. Janowitz menar att en demokratisering av militären, i meningen diversifierad social härkomst av dess medlemmar, tjänar som en garant mot att militären skulle övergå till odemokratiska handlingar. Genomgående riktar Janowitz sin uppmärksamhet mot de militära ledarna och hur deras förväntade utövade ledarskap tar sig i uttryck. Han är bekymrad över betydelsen av den ökande professionalismen av militära ledare som pågår och de politiskt-militära konsekvenser detta kan leda (leder) till.

Bengt Abrahamsson arbetar idag⁵ som professor på Försvarshögskolan och disputerade 1971 med avhandlingen *Military professionalization and political power*.⁶ I avhandlingen ifrågasätter Abrahamsson Huntingtons tes om det som Huntington kallar objektiv kontroll av militären. Abrahamsson menar att det finns starka skäl att betvivla Huntingtons tes, dels p.g.a. av Huntingtons övertalningsdefinitioner men även p.g.a. brister i hans empiriska stöd. Som en allmän slutsats framhäver Abrahamsson att den civila kontrollen inte kan baseras på en utvidgning av militärernas autonomi. Detta är tvärt emot vad Huntington menar.⁷ Istället menar Abrahamsson att man måste försöka begränsa militärernas autonomi. Det som Abrahamsson lägger mest energi på att reda ut är begreppet professionalisering, och då i första hand professionalisering inom officerskåren. Abrahamsson skiljer på professionalisering₁ och professionalisering₂, där professionalisering₁ (makronivån) är den process genom vilken individer påverkas och förändras för professionalisering₂ (mikronivån). Skillnaden mellan dessa båda professionaliseringar synliggörs genom den figur Abrahamsson använder sig av och som här finns återgivet nedan (figur 1). I figuren ser vi hur professionsmedlemmarnas åsikter är en återspeglning av de krafter som verkar i

³ Janowitz, Morris, *The professional soldier. A social and political portrait*, 1961, s. 418ff.

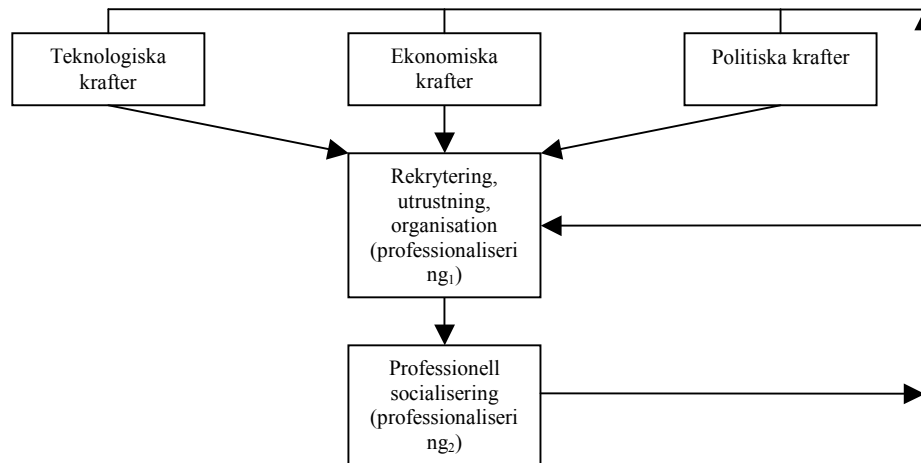
⁴ a.a. s. 418-430 [427].

⁵ Våren 2009.

⁶ För denna uppsats används den av år 2005 utgivna upplagan, i vilken avsnitt från 1972-års amerikanska upplaga är infogade

⁷ Abrahamsson, Bengt, *Militärer, makt och politik. En analys av militärerna som grupp och av deras roll i samhället*, 2005, s. 162-165.

samhället och som påverkar professionsgemenskapen. Vi ser även hur en återkoppling, rundgång om man så vill, i systemet kan återfinnas.

Figur 1.1: Sambandet mellan större sociala förändringar, professionalisering₁, professionalisering₂ och olika feedbackmekanismer. Källa: Abrahamsson, Bengt, *Militärer, makt och politik. En analys av militärerna som grupp och deras roll i samhället*, 2005, s. 16.

Även om figuren inte kan appliceras i sin helhet för denna uppsats vill jag ändå anknyta till hur denna uppsats frågeställning kan åskådliggöras genom den figur Abrahamsson använder sig av. Rutan i mitten på figuren, professionalisering₁, kan liknas vid det faktiska system som råder avseende rekrytering till värnplikten. De tre ovanliggande rutorna motsvarar det samhälle i vilket debatten förs, och ur vilket makten hämtar sin legitimitet i syfte att förändra rekryteringsprocessen till värnplikten. Debatten kan således återfinnas just mitt i det samhälle som Abrahamsson avgränsar och koncentrerar kring de tre parametrarna teknologiska, ekonomiska respektive politiska krafter. Figuren är också användbar genom att den påvisar rundgången i processen (samhället); en debatt är ingen avgränsad företeelse som saknar kopplingar till omgivningen och dess aktörer, utan är tvärtom något högst levande som hämtar inspiration från sin omgivning och i dess förlängning även från sig själv.

Anna Bolin disputerade år 2008 med avhandlingen *The military profession in change – The case of Sweden*. I denna fokuserar Bolin på det senaste decenniets förändrade säkerhets- och försvarspolitik och hur detta har påverkat professionalismen inom den svenska militären. Bolin låter innehavarna av professionens själva besvara frågan. Resultatet som Bolin presenterar pekar på att det har skett en utveckling inom den svenska militärens professionalism från, vad Bolin kallar, oberoende krigare ("sovereign warrior") till involverad polis

(”involved constable”). Bolin skriver också att den militära personalen själv överlag ställt sig bakom, accepterat och stött utvecklingen.⁸

Thomas Denk kom 1999 ut med sin doktorsavhandling *Värnpliktsutbildningen – en politisk socialisationsagent?* I avhandlingen undersöks huruvida värnpliktsutbildningen är en politisk socialisationsagent eller inte. För att nå fram till detta granskar Denk på vilket sätt värnpliktsutbildningen påverkar de värnpliktigas politiska kultur. Den politiska kulturen är i sin tur uppbyggd av politisk kognition (medvetenhet om det politiska systemet), politisk affektion (känslor inför det politiska systemet) och politisk evaluation (omdömen om det politiska systemet). Resultatet som Denk kommer fram till är att värnpliktsutbildningen påverkar de värnpliktigas politiska kultur. Slutsatsen blir att värnplikten är en politisk socialisationsagent, d.v.s. en aktör som påverkar individens mentala förhållningssätt till det politiska systemet.⁹

I boken *The soldier and social change* avhandlar professor Jacques van Doorn i ett kapitel¹⁰ fenomenet massarméer och kopplar det till allmän värnplikt. Han menar att massarméer tillhör det förgångna, och att massarméer kräver allmän värnplikt medan mindre arméer inte gör det. Van Doorn avslutar med att vi är på väg mot mindre arméer och en avskaffad värnplikt (vilket kan ses i t.ex. Storbritannien (60-talet), USA (70-talet), Nederländerna (90-talet) och Frankrike (omkring år 2000)).¹¹

Med Pertti Joenniemi som redaktör gavs 2006 ut en bok vid namn *The changing face of European conscription*. Joenniemi, som är forskare vid Danish Institute of International Studies, är själv författare till tre av bokens nio kapitel. Boken, som i övrigt är författad av forskare vid diverse universitet i Europa (inkl. Annica Kronsell från LU), består av en genomgång av värnplikten och dess framtid i Danmark, Finland, Frankrike, Norge, Sverige och Tyskland. Joenniemi sammanfattar med att den traditionella formen av allmän värnplikt är på väg att avskaffas. Han ser inte att det går att utesluta att även Sverige kommer gå denna väg framöver, liksom även Finland – som är ett av de sista länderna med ett traditionellt värnpliktsförsvaret. Joenniemi tar även upp vad han kallar neo-värnplikt (”neo-conscription”) som en mellanform mellan allmän värnplikt och ett renodlat yrkesförsvaret. Han ställer sig frågande till om denna form av värnplikt (neo-värnplikt) är en långsiktigt hållbar lösning, eller om det bara är en mellanstation/övergångsfas på väg mot ett renodlat yrkesförsvaret.¹²

I ovanstående avsnitt har jag inledningsvis anknutit till teori rörande relationen civilsamhället – militären. Därefter har jag gjort kopplingar till den militära professionen men också till hur förändringar i militären (dels i allmänhet men också i mer specifika frågor som t.ex. rekryteringsprocessen) tar sig i uttryck. Även till hur värnplikten kan uppfattas, i detta fall som en politisk socialisationsagent, har gjorts återkopplingar. Avslutningsvis har jag pekat på

⁸ Bolin, Anna, *The military profession in change – The case of Sweden*, 2008, s. 170-182.

⁹ Denk, Thomas, *Värnpliktsutbildningen – en politisk socialisationsagent?*, 1999, s. 164-168.

¹⁰ Kapitlet heter *The decline of the mass army*.

¹¹ Van Doorn, Jacques, *The soldier and social change*, 1975, s. 51-61.

¹² Joenniemi, Pertti, *The changing face of European conscription*, 2006, s. 10, 172.

några forskare som påstår att den allmänna värnplikten är på tillbakagång och inte har framtiden för sig. Jag har också anknutit till forskare som helt rättframt förklarar att även Sverige är på väg att avskaffa allmän värnplikt och istället kommer införa en alternativ form av rekrytering – där det dessutom kan vara så att detta bara är en mellanstation på vägen mot ett renodlat yrkesförsvar.

1.3 Metod och material

Framförliggande uppsats är en argumentationsanalys av debatten för respektive mot allmän värnplikts bevarande i Sverige såsom den framkommer i den statliga utredningen *Totalförsvarsplikt och frivillighet*¹³. Debatten om värnplikt är alltså i denna uppsats avgränsad till debatten såsom den framkommer i nyss nämnd utredning. Min övergripande tes för argumentationsanalysen är ”**Den allmänna värnplikten bör avskaffas**”.

Den metod jag använder för argumentationsanalysen är Næss pro et contra-metod.¹⁴ Överst sätter jag upp den övergripande tesen (T). Det som särskiljer den övergripande tesen (även kallad spetsformulering) från pro- respektive contra-argumenten är att tesen är ett exakt påstående som det argumenteras för men som självt inte avses ge stöd åt eller försvaga något annat påstående i argumentationen.¹⁵ Under tesen listar jag argument för respektive mot avskaffandet. Argumenten för, kallade pro-argument, betecknas P följt av siffra som anger vilket argument i ordningen det handlar om (P1 motsvarar det första pro-argumentet, P2 det andra o.s.v.). Motargumenten, även kallade contra-argument, betecknas C följt av siffra enligt samma modell som för pro-argumenten. Argumenten kan vidare föras i flera led varpå de betecknas enligt den modell som tydliggörs genom följande exempel; C3P1 motsvarar det tredje motargumentet på det första pro-argumentet, P4C2P1 motsvarar det fjärde pro-argumentet för det andra contra-argumentet för det första pro-argumentet o.s.v. Utöver tes, pro-argument och contra-argument förekommer titt som tätt premisser vilka utgör ett påstående avsett att öka relevansen hos argument. En premiss, som betecknas med den grekiska bokstaven ϕ ('fi'), blir därmed en slags bro eller länk.¹⁶ En premiss kan antingen vara uttalad eller underförstådd; i de fall den är underförstådd sätter jag den inom parantes. En premiss som argumenteras för eller mot anser jag vara uttalad även om författaren inte uttryckligen anger premissen. När jag strukturerar upp debatten kommer jag inte ange avsändaren. Vidare kommer jag konsekvent ange först pro-argument (P) och därefter contra-argument (C).

Till sist bör något om pro et contra-analysens begränsningar kommenteras. Medan

¹³ SOU (Statens offentliga utredningar) 2009:63 Totalförsvarsplikt och frivillighet.

¹⁴ Næss, Arne, *Empirisk semantik*, 1992, s. 80-100 [84-86].

¹⁵ Björnsson, Gunnar m.fl., *Argumentationsanalys*, 2006, s. 19.

¹⁶ Bergström, Göran – Boréus, Kristina, *Textens mening och makt*, 2008, s. 103.

Næss tiger om detta i anförvt verk¹⁷ tar Vedung upp det¹⁸. Vedung menar här att den största begränsningen är just hur de olika ordningarna skall presenteras för att det skall bli både tydligt och förståeligt. Vedungs lösning är att komplettera med vad han kallar substantiella och sakorienterade kriterier. Detta kommer jag dock inte applicera i första hand av utrymmespraktiska skäl men också då min fasta förhoppning är att blotta vetenskapen om svårigheten i möjligaste mån skall minimera problemet.

Argumentationsanalysen kommer bestå av två huvuddelar, en beskrivande analys respektive en värderande analys. Även om båda delarna kommer ingå vill jag redan här påpeka att min betoning kommer ligga på den beskrivande analysen. Dock kan den värderande analysen inte helt förkastas. Den utgör sin naturliga och berättigade del av en argumentationsanalys. Beträffande den beskrivande delen har jag redan berört ämnet ovan. Det bör dock påpekas att en svårighet är tolkningen och framnystandet av argumenten. Det kan vara invecklat och det måste sägas att det inte alls är säkert att avsändaren själv har klart för sig sambanden och/eller ordningen mellan argumenten. Än svårare då för läsaren att återfinna dem! Den värderande analysen handlar om att kritiskt granska argumentationen och ta ställning till om argumenten lyckas visa att tesen är hållbar.¹⁹ För att avgöra argumentationens beviskraft beaktas två aspekter. För det första hållbarheten hos ett påstående vilket definieras som hur rimligt det är att acceptera påståendet.²⁰ Hållbarheten kan också förstås genom att beakta hur sannolikt argumentet är. Den andra aspekten är argumentets relevans. Relevansen kan definieras som: ”Ju större relevans P har i förhållande till T, desto mindre rimligt är det att förkasta T om man samtidigt accepterar P.”²¹ Notera att det alltså inte handlar om att acceptera P i sig. Det bör dock påpekas att den värderande analysen har ett stort inslag av subjektivitet. Det handlar ofta om att subjektivt värdera argument fram och tillbaka.

Något bör sägas till försvar för den tydliga avgränsning jag angett för uppsatsen d.v.s. att enbart titta på den statliga utredningen *Totalförsvarsplikt och frivillighet*. Till att börja med är utredningen som helhet omfångsrik (knappt 450 sidor) och anlägger ett brett perspektiv rent generellt. Den är snarare inkluderande än exkluderande till sin form. Utredningen har pågått under i sammanhanget relativt lång tid. Själva kommitténs arbete har pågått i cirka ett och ett halvt år och har därtill dessförinnan pågått genom förarbete och framtagande av bakgrundsmaterial under ytterligare en tid. Dessutom utgör kommitténs sammansättning med representation av såväl politiker ur samtliga riksdagspartierna som tjänstemän och sakkunniga att många av samhällets grupper täcks in. Att man i arbetet därtill inhämtat synpunkter från ett flertal myndigheter, föreningar, fackliga organisationer, lobbyrörelser et.c. samt gjort

¹⁷ Næss, Arne, *Empirisk semantik*, 1992.

¹⁸ Vedung, Evert, *Det rationella politiska samtalet – hur politiska budskap tolkas, ordnas och prövas*, 1977, s. 48-49.

¹⁹ Björnsson, Gunnar m.fl., *Argumentationsanalys*, 2006, s. 51.

²⁰ a.a., s. 55.

²¹ a.a., s. 62.

studieresor hos för ämnet näraliggande parter utomlands borgar för ytterligare bredd. Med hänsyn till detta anser jag mig, genom att använda den statliga utredningen, täckt in såväl tidsmässig som rumslig bredd av debatten i erforderlig grad.

Begreppsmässigt använder jag tre olika begrepp beträffande rekryteringsformen. Med allmän värnplikt menas att alla män (kvinnor) är pliktiga att inställa sig för tjänstgöring om så krävs. Som motpol står det renodlade yrkesförsvaret där det står var och en fritt att själv välja om man skall ta värvning och därmed få krigarkonsten som yrke för en längre period av livet. Emellan dessa båda poler framträder någon form av mellanting som kan ta sig lite olika skepnad men som här sorteras in under begreppet frivilligförsvaret.²²

Dispositivt kan uppsatsen delas in i tre huvuddelar. Inledningsvis ger jag en kortare historisk resumé över värnpliktens historia. Därefter tar det i särklass omfångsmässigt största avsnittet vid, i vilket jag såväl beskriver som värderar argumentationen. Slutligen summerar jag vad jag kommit fram till.

²² Jfr Joenniemi s. 5.

2 Bakgrund

Sedan 1901 har Sverige allmän värnplikt. Dessförinnan försörjdes försvaret med personal via indelningsverket som infördes under 1600-talet. På senare år har den allmänna värnplikten dock visat sig vara inte särskilt allmän; på 2000-talet kallades färre än hälften in för värnpliktstjänstgöring.²³

2.1 Före allmän värnplikt

Före indelningsverkets tid hade krigsmakten bemannats genom s.k. rusthåll vilket var benämningen på ett hemman vars innehavare (rusthållare) skulle stå för en ryttare med häst och utrustning. I första hand berördes adeln som ställde upp med rytteri i utbyte mot skattelättnader. Men under 1600-talet, då Sverige var hårt ansatt av krig bl.a. under Gustaf II Adolfs tid som kung, nödgades man finna en ny lösning. För att försörja i första hand infanteriet med trupp delades Sverige in i landskapsregementen som skulle svara för rekryteringen av soldater. I det s.k. äldre indelningsverket hade ett system att avlöna befälet med inkomsterna från kronohemman tillämpats (kronohemman = gårdar som staten tillhandahållit till de soldater som inte hade egna gårdar). Men erfarenheter från Skånska kriget (1676-1679) gjorde att Karl XI skapade ett heltäckande indelningsverk, det s.k. yngre indelningsverket. Enligt detta delades gårdar och hemman in i rotar, varvid respektive rote fick i ansvar att tillhandahålla staten med en soldat. I och med att yngre indelningsverket infördes fick Sverige en yrkesarmé organiserad efter landskapsregementena.

Under 1700- och 1800-talet, i synnerhet senare hälften av 1800-talet, började indelningsverket alltmer ifrågasättas. Orsakerna till detta var bl.a. indelningsverkets inneboende svagheter såsom ersättningen av i krig stupade eller försvunna soldater som fungerade dåligt liksom arméns numerär som var otillräcklig; det sistnämnda gjorde sig gällande bl.a. under Nordiska kriget (1700-21).²⁴ Även utvecklingen mot massarméer och erfarenheterna från finska kriget 1809-09 spelade in. En enkel form av allmän värnplikt infördes 1812 då den s.k. ”allmänna beväringarätten” infördes. Från början var denna tänkt som en

²³ Enligt statistik från Pliktverket blev år 2008 knappt 7500 män och kvinnor inkallade för värnpliktstjänstgöring av en ålderskull (18-åringar) på drygt 130'000. Detta ger en andel på knappt sex procent. För män var motsvarande siffror knappt 7000 av knappt 70'000 vilket ger cirka tio procent. Källa www.pliktverket.se (statistik antalet inskrivna för värnplikt år 2008) samt www.scb.se (statistik för antalet 18-åringar kvinnor/män år 2008).

²⁴ www.ne.se, sökord *indelningsverket*, 2009-07-22.

personalreserv för indelta armén, men beväringarna kom att utgöra en allt större del av krigsorganisationen samtidigt som antalet övningsdagar per år successivt ökade. Parallellt med detta kom indelningsverkets ändamålsenlighet att ifrågasättas varvid det argumenterades för en starkare krigsmakt bestående av långtidsövade värnpliktiga. Bevärningssystemet byggdes ut alltmer till dess det tog former av ett värnpliktssystem. År 1901 fattade Riksdagen beslut om att införa det värnpliktssystem som alltjämt intill våra dagar har varit det rådande.

2.2 Allmän värnplikt

När värnpliktssystemet infördes 1901 blev alla svenska vapenföra män mellan 18 och 47 år värnpliktiga. Antalet tjänstgöringsdagar under grundutbildningen var för majoriteten omkring 240 med en något längre grundutbildning för somliga befattningar. De värnpliktiga förlades till nyuppförda kaserner på regementena. Efter grundutbildningen blev den värnpliktige placerad i ett krigsförband som under fredstid var vilande men som fanns klart för mobilisering när omvärldsläget så krävde. För att bibehålla krigsdugligheten blev den värnpliktige inkallad till repetitionstjänstgöring med jämna mellanrum.

Efter första världskrigets slut förkortades grundutbildningstiden. Dessutom infördes 1925 den så kallade kategoriklyvningen där de värnpliktiga delades in i två kategorier. Majoriteten, ca två tredjedelar, genomgick en längre utbildning för att kunna ingå i krigsdugliga förband efter mobilisering. Minoriteten, ca en tredjedel, placerades i en ersättningsreserv för att kunna kompletteringsutbildas vid behov. I samband med andra världskrigets utbrott ökade uttaget av värnpliktiga samtidigt som beredskapsövningar tog vid. Nyss nämnd kategoriklyvning togs bort 1941, samma år som en ny värnpliktslag antogs (1941:967). Denna lag gällde fram till 1995 då lagen om totalförsvarspikt antogs av Riksdagen. År 1966 infördes det så kallade VU 60-systemet som innebar att utbildningstiden anpassades efter varje befattnings krav. Därtill skulle krigsförbands- och mobiliseringsövningar genomföras. VU 60-systemet gällde fram till mitten på 1990-talet då repetitionsutbildningen i praktiken kom att helt upphöra.

På senare år har antalet som genomför värnplikt minskat drastiskt. Ännu på 1980-talet gjorde ungefär 50'000 av de 60'000 män som utgör en ålderskull värnplikten. Men från 90-talets början och framåt har antalet minskat avsevärt. Idag (2008) är det knappt tio procent av alla män i åldersgrupp som genomför värnplikt. Bakgrunden till detta är bl.a. det beslut man fattade i samband med 1992-års försvarsbeslut att endast det antal värnpliktiga som verkligen behövdes för Försvarsmaktens krigsorganisation skulle göra värnplikten. År 1995 genomfördes en större översyn av hela pliktssystemet. De tidigare lagarna som reglerade pliktjänstgöringen ersattes av en ny lag, lagen om totalförsvarspikt (1994:1809). I och med denna lag infördes begreppet totalförsvarspikt som kom att innefatta inte bara värnplikt utan också civilplikt och allmän tjänsteplikt.

3 Totalförsvarsplikt och frivillighet

Som rubriken anger kommer detta kapitel handla om just totalförsvarsplikt och frivillighet. Men rubriken ovan är också titeln på den statliga utredning som utrett frågan. När detta skrivs²⁵ är det bara en dryg månad sedan den utredningen *Totalförsvarsplikt och frivillighet* presenterades.

3.1 Utredningen i allmänhet

I oktober 2006 tillträdde den borgerliga regeringen. Ett drygt år senare, närmare bestämt den 6 december 2007 kungjorde regeringen ett kommittédirektiv²⁶ rörande tillsättningen av en kommitté. Kommitténs uppgift skulle bli att göra en utredning avseende totalförsvarspliktens framtid.

I kommittédirektivet anges tydligt att färdriktningen för utredningen handlar om att se över förutsättningarna för frivillig rekrytering, d.v.s. i motsats till allmän värnplikt. Detta är viktigt att poängtera då det alltså inte handlar om en förutsättningslös utredning. I direktiven anges också att aspekter kring förhållningssätt till lagen om totalförsvarsplikt²⁷ skall övervägas liksom möjligheterna att göra rekryteringen lika oavsett kön, d.v.s. inkludera kvinnor på samma villkor som männen. Cirka två månader senare, i februari 2008 tillsatte försvarsminister Sten Tolgfors före detta riksdagsledamoten (för centerpartiet) Anders Svärd som ordförande. Själva kommittén bestod av en representant från vardera riksdagsparti, totalt sju personer, och var alltså vad som kallas en parlamentarisk kommitté. Dessutom förordnades två sakkunniga departementssekreterare från Försvarsdepartementet, samt därtill ett antal experter som deltog under hela eller delar av arbetets gång, totalt sju stycken förutom sekreterare. Hösten 2008, närmare bestämt den 29 oktober 2008, överlämnade kommittén ett delbetänkande²⁸ vari huvuddragen som senare presenterades i slutbetänkandet framgick. I januari 2009 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv där anges att kommittén skall belysa även konsekvenserna av en reformerad soldatförsörjning.²⁹ I april 2009 beslutades om ytterligare ett

²⁵ Juli månad 2009.

²⁶ Kommittédirektiv 2007:147.

²⁷ Lag 1994:1809.

²⁸ Totalförsvarsplikten i framtiden (SOU 2008:98).

²⁹ Kommittédirektiv 2009:4.

tilläggsdirektiv, denna gång beträffande datum för överlämnande av slutbetänkandet, d.v.s. vilket sattes till senast 15 juni 2009.³⁰

3.2 Kommittédirektivet

Det 13-sidiga kommittédirektivet utgör instruktion för det kommitténs arbete. Då direktivet klart och tydligt anger färdriktningen kan det för vårt vidkommande vara av intresse att närmare titta på om några skäl för denna tydliga riktningssvisare är att återfinna.

På rapportens tredje sida återfinns en rubrik lydande *Nuvarande situation inom Försvarsmakten*.³¹ Här bör framgå hur avsändaren ser på situationen idag. Under rubriken framkommer också en rad skäl som förklarar ställningstagandet. Man skriver att Försvarsmakten är inne i en genomgripande omvandling till ett mer aktivt insatsförsvar, med flyttat fokus från utbildning och beredskap till insatser. Detta anges ställa nya krav inte minst på personalförsörjningen. Förändringarna genomförs mot bakgrund bland annat av ett förändrat globalt säkerhetspolitiskt läge, en förändrad syn på regional säkerhet, framväxten av en europeisk säkerhetsgemenskap och en förändrad hotbild mot Sverige. Även den snabba teknikutvecklingen anges ha stor påverkan, liksom att omställningen präglas av en högre ambitionsnivå i fråga om internationella insatser.

På fjärde och femte sidan redogörs för utvecklingen av pliktssystemet. Här påpekas den tydliga minskningen av antalet krigsplacerade, från 400'000 till 30'000 den senaste tioårsperioden. Likaså minskningen av antalet som gör värnplikt lyfts fram, från 30'000 till 8'300 per år. Angående den enskildes vilja sägs ”Den enskildes vilja till tjänstgöring är emellertid endast en av flera faktorer som ska beaktas vid inskrivningsbeslutet.”³² Här säger man att det förvisso är annat än den enskildes vilja som skall beaktas, men det man också säger är att den enskildes vilja de facto *skall* beaktas som en parameter. Så har det långt ifrån alltid varit under den allmänna värnpliktens historia. Längre fram återkommer man till den enskildes vilja varpå man skriver att beaktande av den enskildes vilja är av intresse ur ett verksamhetsperspektiv för rekrytering till officersutbildning liksom internationell tjänstgöring.³³ Detta förbinds också med att verksamheten skall vara kostnadseffektiv.

Förutom att verksamheten skall präglas av kostnadseffektivitet skall den också vara ändamålsenlig.³⁴ Mer specifikt vad man menar med ändamålsenlig framkommer inte. Man är dock noga med att i samma stycke poängtera att en annan form av rekrytering än allmän värnplikt *inte* innebär en utveckling mot ett

³⁰ Kommittédirektiv 2009:28.

³¹ Kommittédirektiv 2007:147, s. 3.

³² a.a., s.5.

³³ a.a., s. 7.

³⁴ a.a., s. 6.

yrkesförsvaret. Utgångspunkten bör vara att tjänstgöringen skall ske med frivillighet.³⁵ Några ord bör också sägas om könsneutral rekrytering. Genomgående framkommer att rekryteringen bör bli könsneutral i den meningen att såväl män som kvinnor behandlas enligt samma mall. En bakomliggande aspekt av detta är en uttalad vilja att andelen kvinnor i försvaret skall öka.³⁶

- P1: Nya krav ställs på personalförsörjningen.
- øP1: Allmän värnplikt lever inte upp till dessa.
- P1P1: Försvarsmakten är inne i en genomgripande förvandling mot ett aktivt insatsförsvaret.
- P2P1: Sverige har numera en högre ambitionsnivå avseende internationella insatser.
- P2: Allmän värnplikt harmonierar inte med dagens verklighet.
- P1P2: Den allmänna värnplikten är inte allmän längre.
- P1P1P2: Endast omkring tio procent av männen i en ålderklass gör värnplikt.
- P2P2: Pliktlagen tar inte hänsyn till den enskildes vilja att göra värnplikt.
- (øP2P2: Att göra saker mot sin vilja är otidsenligt.)
- P3: Allmän värnplikt tar inte tillvara på den enskildes vilja.
- P1P3: Motiverade, till skillnad från omotiverade, soldater är till fördel för vidare rekrytering till officersyrket och internationell tjänstgöring.
- øP1P3: För att bli motiverad måste den enskildes vilja tillvaratas.
- øP2P3: Försvaret behöver fler som söker sig vidare.
- P1P1P3: Det är inte kostnadseffektivt att utbilda soldater som inte söker sig vidare.
- P4: Försvarsmaktens personalförsörjning bör vara ändamålsenlig.
- øP4: Allmän värnplikt är inte ändamålsenlig.
- P5: Ett avskaffande av allmän värnplikt innebär inte yrkesförsvaret.
- (øP5: Yrkesförsvaret vill vi inte ha.)
- P6: Rekryteringen bör bli könsneutral.
- øP6: Allmän värnplikt är inte könsneutral.
- P1P6: Andelen kvinnor i försvaret bör öka.

Tabell 3.1 Argument från kommittédirektivet.

3.3 Slutbetänkandet

Onsdagen den 24 juni 2009 presenterades slutbetänkandet på regeringens hemsida. Ungefär ett och ett halvt års arbete kunde därmed presenteras för regering och allmänhet. På knappt 450 sidor redovisas och förklaras hur det kommer sig att man i utredningen föreslår att Sverige skall gå från allmän värnplikt till det man kallar frivillig rekrytering. Utredningen är till formen mer teknokratiskt författad, kanske med anledning av att ett antal sakkunniga i denna fått ge sitt utlåtande, jämfört med kommittédirektivet som andas mindre teknokrati och mer politik.

Till sin helhet består utredningen av nitton kapitel och fyra bilagor. Flera kapitel handlar om sådant som inte berör ämnet för denna uppsats. Det kan handla

³⁵ Kommittédirektiv 2007:147, s. 7.

³⁶ a.a., s.8.

om såväl utsedda ansvariga myndigheter (kapitel tolv) som principer för kommande rekryteringsform (kapitel fjorton), hur genomförandet av övergången skall gå till (kapitel sjutton) eller mer detaljerade genomgångar av paragrafer i totalförsvarslagen (t.ex. kapitel sex). Dito kapitel lämnar jag därhän och berör endast sekundärt i förekommande fall. Argumenterandet framträder i huvudsak i två kapitel, kapitel tre som beskriver omvärlden samt – i synnerhet – kapitel åtta som analyserar dagens system. Kommitténs förslag grundar sig till stor del på vad man beskriver som brister i dagens system. Det är därför dessa två kapitel jag kommer ägna mig åt nedan.

3.3.1 Omvärldsbeskrivning

Ganska tidigt i utredningen, närmare bestämt i kapitel tre, återfinns kapitlet titulerat *Omvärldsbeskrivning*³⁷. Dessförinnan har återfunnits kapitel om dels kommitténs uppdrag och dels en historisk exposé. Att kapitlet om omvärlden lagts in tidigt är ett budskap i sig; det är omvärlden – inte inrikes förhållanden – som i mångt och mycket styr hur vårt försvar skall se ut.

I väl avstämd ordning leds vi genom kapitlet med underrubriker som *Hotbilden och dess komplexitet*, *Sveriges roll i en globaliserad värld* och *Svenskt samarbete med institutioner och andra säkerhetspolitiska aktörer i en globaliserad värld*. När detta är utrett kommer vi till det för oss mycket intressanta, nämligen *Nya krav på Försvarsmakten och dess personal*³⁸. Den säkerhetspolitiska situationen ställer de facto andra krav börjar man med att förklara. Förr var det enbart svenskt territorium som skulle försvaras, nu har det utvidgats till att även gälla vår demokrati, vårt rättssystem och vår förmåga att utveckla vår välfärd. Det är det sistnämnda Sverige försvarar när vi bidrar till utlandsinsatser, vilka i mångt och mycket idag ställer de dimensionerande kraven på Försvarsmakten. Övergången till insatsförsvar medför att risken att hamna i väpnade stridssituationer har ökat. Såväl personalens som förbandets förmåga kommer prövas allt mer. Dessutom bärs riskerna idag av de fåtaliga insatsstyrkorna och inte som förr av hela befolkningen. Förr, under kalla kriget, accepterades individuella risker. Så är fallet inte idag. Sedan framförs än en gång, likt ett mantra, att all personal måste utbildas på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt för att på så sätt få bästa möjliga förutsättning att lösa sina uppgifter framgångsrikt och säkert. Det påpekas också att insatsförbanden måste kunna lösa kvalificerade uppgifter tillsammans med multinationell trupp, ofta dessutom i främmande miljö och klimat. Detta förutsätter att de svenska soldaterna kan verka tillsammans med andra länder och därtill ställs stora krav på materiel och personal.

³⁷ Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63) s. 103-108.

³⁸ a.a., s. 107-108.

P7: Dagens insatsförsvaret ställer andra krav.
 φP7: Den allmänna värnplikten klarar inte att leva upp till dessa.
 P1P7: Insatsförsvaret bör kunna användas även utomlands, inte bara i Sverige.
 P2P7: Risken att hamna i väpnade stridssituationer har ökat.
 P3P7: Personalen kommer med största sannolikhet prövas allt mer.
 P1P3P7: Personalen löser kvalificerade uppgifter tillsammans med multinationell trupp.
 P2P3P7: Personalen verkar i främmande miljö och klimat.
 P8: Rekryteringen bör återspegla bärandet av risk.
 φP8: Med insatsförsvaret bärs risken av fåtaliga insatsstyrkor och inte som förr av hela befolkningen.
 P9: Försvarets personal måste utbildas på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt.
 φP9: Allmän värnplikt är varken ändamålsenlig eller kostnadseffektiv.

Tabell 3.2 Argument från kapitlet *Omvärldsbeskrivning*.

Vi ser nu att somliga argument hämtade från kapitlet ovan har stora likheter eller är rent av samma som vissa argument i kommittédirektivet. För att göra det fortsatta arbetet hanterbart och överblickbart slår vi därför samman dessa båda tabeller där så är möjligt och låter dem komplettera varandra. Det handlar om argument P7 (inkl. underliggande ordningar) som har stora likheter med argument P1 (inkl. underliggande ordningar) samt argument P9 som är nära besläktat med P4. Detta ger oss följande tabell:

P1: Dagens insatsförsvaret ställer nya krav på personalförsörjningen.
 φP1: Allmän värnplikt lever inte upp till dessa.
 P1P1: Insatsförsvaret bör kunna användas även utomlands, inte bara i Sverige.
 P2P1: Sverige har numera en högre ambitionsnivå avseende internationella insatser.
 P3P1: Risken att hamna i väpnade stridssituationer har ökat.
 P4P1: Personalen kommer med största sannolikhet prövas allt mer.
 P1P4P1: Personalen löser kvalificerade uppgifter tillsammans med multinationell trupp.
 P2P4P1: Personalen verkar i främmande miljö och klimat.
 P2: Allmän värnplikt harmonierar inte med dagens verklighet.
 P1P2: Den allmänna värnplikten är inte allmän längre.
 P1P1P2: Endast omkring tio procent av männen i en ålderklass gör värnplikt.
 P2P2: Pliktlagen tar inte hänsyn till den enskildes vilja att göra värnplikt.
 (φP2P2: Att göra saker mot sin vilja är otidsenligt.)
 P3: Allmän värnplikt tar inte tillvara på den enskildes vilja.
 P1P3: Motiverade, till skillnad från omotiverade, soldater är till fördel för vidare rekrytering till officersyrket och internationell tjänstgöring.
 φ1P1P3: För att bli motiverad måste den enskildes vilja tillvaratas.
 φ2P1P3: Försvaret behöver fler som söker sig vidare.
 P1P1P3: Det är inte kostnadseffektivt att utbilda soldater som inte söker sig vidare.
 P4: Försvarets personal måste utbildas på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt.
 φP4: Allmän värnplikt är varken ändamålsenlig eller kostnadseffektiv.
 P5: Ett avskaffande av allmän värnplikt innebär inte yrkesförsvaret.
 (φP5: Yrkesförsvaret vill vi inte ha.)
 P6: Rekryteringen bör bli könsneutral.
 φP6: Allmän värnplikt är inte könsneutral.
 P1P6: Andelen kvinnor i försvaret bör öka.
 P7: Rekryteringen bör återspegla bärandet av risk.
 φP7: Med insatsförsvaret bärs risken av fåtaliga insatsstyrkor och inte som förr av hela befolkningen.

Tabell 3.3 Argument från kommittédirektivet och kapitlet *Omvärldsbeskrivning*.

3.3.2 Analys av dagens situation

Den i särklass största anledningen till varför man föreslår att avskaffa allmän värnplikt är, om man får tro utredningen, att dagens system är förknippat med en rad brister. Dessa brister förklaras ingående i det åttonde kapitlet, titulerat *Analys av dagens system*³⁹.

Kapitlet inleds med att förklara hur Försvarsmaktens behov av personal ser ut.⁴⁰ Man tar här upp behovet av personal till såväl nationella uppgifter som utlandsstyrkan och beredskapsförband. Man fortsätter med att personal även behövs för rekrytering till yrkes- och reservofficerare, samt dessutom till hemvärnet. Därefter påbörjas en ganska utförlig beskrivning av de brister dagens system är innefattade med, totalt sex stycken större brister. Den första bristen som omnämns är att tillgängligheten på personal anses alltför låg.⁴¹ De som gjort värnplikten krigsplaceras i ett krigsförband. För att sedan kunna använda sig av dessa måste personalen kallas in antingen till beredskaps- eller krigstjänstgöring. De kan inte rakt av användas för internationell tjänstgöring vilket framkommit allt tydligare i takt med att internationell tjänstgöring fått allt större vikt. Detta har också lett till att två parallella system uppstått, ett för värnpliktiga med sikte på krigsplacering och ett för personal avsett för internationell tjänstgöring. Tillgänglighetsbrister avseende såväl personal som materiell har då uppstått när en och samma utbildningsorganisation ska utbilda två skilda system. Det har också försvårat för Försvarsmakten att ha en effektiv personalplanering och resursallokering; används det ena förbandet kan personalen och/eller materielen samtidigt inte användas i det andra. Det sistnämnda är den andra bristen som anges.⁴²

Som brist nummer tre anges att dagens system lider av alltför långa ledtider.⁴³ Efter mönstring kan det ta alltifrån ett halvår upp till två år innan det är dags att påbörja den grundutbildning personen en gång skrevs in till. Under denna tid hinner ibland försvarets personalbehov förändras vilket leder till komplikationer för såväl Försvarsmakten som den inskrivne. Dessutom sker detta under en omsvängande tid i livet då många möjligheter ligger för fötterna och personens inställning till försvaret liksom fysiska status mycket väl hinner förändras. Därmed blir det inte alltid rätt person som till sist hamnar på rätt befattning. Den enskildes vilja blir inte alltid tillvaratagen i önskvärd utsträckning. Detta i sig anges som en fjärde brist.⁴⁴ Personer som inte vill göra värnplikt blir ibland tvingade medan andra som vill göra värnplikt inte får. Samtidigt kan det hos somliga uppstå intresse av att engagera sig i försvaret vid något annat tillfälle i livet än just vid 18-19 års ålder. Försvarsmakten behöver en blandad åldersbakgrund, slås fast till sist.

³⁹ Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63) s. 155-176.

⁴⁰ a.a., s. 156-157.

⁴¹ a.a., s. 158-161.

⁴² a.a., s. 161-164.

⁴³ a.a., s. 164-165.

⁴⁴ a.a., s. 165-167.

Som en femte brist anges det faktum att antalet som tas ut till grundutbildning är knutet till hur många som behövs för krigsförbandens behov, vilket leder till problem.⁴⁵ Det kan i realiteten vara som så att värnpliktsvolymerna minskar samtidigt som behovet av personal till internationella insatser ökar. Detta försvårar avsevärt för rekrytering till utlandsstyrkan. Alltför få av de som gjort grundutbildning inom Försvarmakten väljer att fortsätta efter avslutad grundutbildning. Det är inte heller alla som kan fortsätta beroende på otillräckliga vitsord, vilket i sin tur hör samman med den enskildes vilja och motivation. Även avhopp, av olika skäl, efter inryck gör att antalet som kan rekryteras minskar. Av ett medeltal på 9000 inskrivna åren 2005-2009 var endast cirka 6500 rekryteringsbara efter grundutbildningen. Detta ger en siffra på lite drygt sjuttio procent. Som sjätte och sista brist noterar kommittén att alltför få kvinnor idag rekryteras till Försvarmakten.⁴⁶ År 2007 var fyra och en halv procent av yrkesofficerarna kvinnor. Den främsta orsaken till detta anses vara att dagens system gör skillnad på kvinnor och män redan i rekryteringsfasen.

-
- P8: Dagens system med allmän värnplikt har flera brister.
P1P8: Brister i tillgänglighet.
P1P1P8: De som gjort värnplikten kan inte per automatik användas för utlandstjänstgöring.
P2P8: Brister i effektivitet och resursallokering.
P1P2P8: Två parallella system har uppstått, ett för grundutbildning och ett för utlandstjänstgöring. Såväl personal som materiell kan bara användas i ett system åt gången.
P3P8: Alltför långa ledtider och bristande effektivitet i urval.
P1P3P8: Det kan gå upp till två år efter inskrivning till inryck.
P4P8: Bristande genomslag för den enskildes vilja.
P1P4P8: Somliga som vill får inte göra värnplikt. Andra som inte vill tvingas göra värnplikt.
P2P4P8: Allmän värnplikt mäter den enskildes vilja enbart vid 18-19 års ålder.
P5P8: Alltför få soldater kan rekryteras efter genomförd utbildning.
P1P5P8: Åren 2005-2009 var i medeltal bara drygt sjuttio procent rekryteringsbara.
P6P8: Alltför få kvinnor rekryteras.
P1P6P8: Av yrkesofficerarna är knappt fem procent kvinnor.

Tabell 3.4 Argument från kapitlet *Analys av dagens situation*.

3.3.3 Lagen om totalförsvarsplikt

Utöver vad som nämnts om omvärldsutvecklingen och bristerna i dagens system bör tilläggas vad som sägs om totalförsvarspliktslagen⁴⁷.

Kommittén föreslår att lagen om totalförsvarsplikt görs vilande. Tanken är att lagen som sådan skall finnas kvar men med vissa förändringar t.ex. avseende könsaspekten där även kvinnor skall innefattas. Den stora skillnaden är dock att den under normala omständigheter är vilande för att först efter regeringsbeslut

⁴⁵ Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63) s. 167-172.

⁴⁶ a.a., s. 173-175.

⁴⁷ Lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

träda i kraft. Kommittén menar att det mycket väl kan finnas situationer och lägen, bl.a. med hänsyn till omvärldsutvecklingen – i synnerhet i vårt närområde – då pliktlagen behövs.⁴⁸

C1: Allmän värnplikt kan behövas vid förändrade förhållanden i framtiden.

C1C1: Lagen som reglerar allmän värnplikt kommer finnas kvar att ta till när förhållandena så kräver.

Tabell 3.5 Argument kopplade till lagen om totalförsvarsplikt.

3.3.4 Reservation

Allra sist i utredningen, efter ordinarie kapitel men före bilagorna, återfinns en reservation. Den är författad av Peter Jonsson (s) och Marianne Eriksson (v) tillsammans. I reservationen reserverar sig båda till kommitténs förslag att totalförsvarsplikten i fred (läs den allmänna värnplikten) skall upphöra. Nedan sammanfattar jag de argument Jonsson-Eriksson tar upp, allt hämtat ur fotnoterade sidor.⁴⁹

På lite drygt fyra sidor förklarar oppositionen i form av (s) och (v) sin ståndpunkt. Inledningsvis, på lite drygt en och en halv sida, ger de sin kommentar till själva processen.⁵⁰ De påtalar sin frustration över att regeringen ensidigt utformat direktiven, d.v.s. problemformulering, uppgiftsställning och syfte, varpå oppositionen först därefter bjudits in att för att medverka i kommittén. Därefter följer på cirka två och en halv sida en diskussion över de skäl och orsaker som ligger bakom reservationens författande.⁵¹ Här kan återfinnas en rad argument som talar mot ett avskaffande av den allmänna värnplikten.

Inledningsvis påtalar Jonsson-Eriksson risken med att göra pliktlagen inaktuell och låta den bli vilande. Ett beslut om att återinföra pliktlagen kommer enligt deras bedömning alltid att komma för sent och därtill införas för långsamt. De kan inte heller instämma i att dagens system saknar legitimitet, något som de båda anser påstås ibland. Några protester från dem som idag blir uttagna till värnplikt kan inte höras. Tvärtom verkar det snarare som att de som inte får göra värnplikt är de som blir besvikna. Medborgarna ser således inget problem med dagens system. Motivationsfaktorn är något som väger mycket vid mönstringen. Därför frågar sig Jonsson-Eriksson varför man skall försöka lösa ett problem om det inte uppfattas som ett problem av medborgarna, i synnerhet inte när lösningen leder till ett för Sverige helt oprövat systemskifte. Den yrkesarmé som drivs på av regeringen saknar folklig förankring, framhäver de, och menar att försvaret riskerar att marginaliseras.

⁴⁸ Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63) s. 27.

⁴⁹ a.a., s. 413-417.

⁵⁰ Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63) s. 413-414.

⁵¹ a.a., s. 414-416.

Sedan angriper Jonsson-Eriksson utredningens huvudargument att dagens system innefattar en rad brister. Om detta har Jonsson-Eriksson två saker att säga. För det första att bristerna i dagens system inte är så stora att ett systemskifte behövs för att lösa dem, och för det andra att argumenten och påståendena inte är tillräckligt underbyggda. Tvärtemot vad kommittén anför är ett värnpliktsbaserat system i många avseenden effektivt; soldaterna tjänstgör såväl inom som utom landet och gör så när behov finnes. Jämfört med ett yrkesbaserat försvar är det nuvarande systemet kostnadseffektivt. De påpekar också att med dagens system är det endast frivilliga soldater som tjänstgör i internationell tjänst. Lösningen på de svårigheter som trots allt påstås finnas i dagens system torde väl kunna hanteras inom ramen för ett kontraktsförbandssystem där totalförsvarsplikten finns kvar. Att ställa om hela försvaret för att flertalet insatsförbanden skall kunna användas utomlands i högintensiva stridsinsatser är både oekonomiskt, obehövt och orealistiskt. Sådana krav räcker att ställa endast på ett mycket litet antal förband som kan kontrakteras frivilligt precis som det fungerat hitintills. Det intryck Jonsson-Eriksson menar sig få är att framtidens försvarsmakt, förutom hemvärnet, i första hand utformas för internationella uppdrag. Och den färdriktningen saknar helt folkligt stöd.

Sedan anknäver Jonsson-Eriksson till den historiska aspekten. De skriver att Sverige i decennier har bidragit till internationell fred och säkerhet med militär trupp utan att något yrkesförsvar har behövts. Dessutom har svensk trupp jämförelsevis hävdats sig mycket väl i internationell tjänst; andra länder har framhållit att de svenska truppersnas särskilda fördel framför yrkestrupp varit att de inte varit professionella yrkessoldater utan haft även civila yrken och erfarenheter. Det är den civila professionen som skapar mervärdet och de svenska soldaternas mångsidighet. Ifråga om militär kvalitet kan därför svensk trupp sägas klarat sig väl.

Därefter hävdar Jonsson-Eriksson att andra länders erfarenhet av att byta från pliktbaserat system till värvat system är att kvalitén sjunker och kostnaden stiger. Dessutom kommer troligen merparten av soldaterna vara under 25 år. Företrädare från Försvarsmakten har framhållit att svenska förband i utlandstjänst har en högre medelålder och större spridning åldersmässigt än länder med yrkesarmé. Den attraktionskraft spridd över åldrarna som kommittén menar att frivillig rekryteringsform kommer ha bygger på antaganden, inte på svenska erfarenheter. Jonsson-Eriksson påtalar att attraktionskraften till den helt frivilliga grundutbildningen dessutom rimligen kommer variera i takt med konjunktursvängningar.

Socialdemokraterna och vänstern vill istället ha ett folkligt förankrat försvar där Försvarsmakten speglar samhället. Att ta bort totalförsvarsplikten i fred bygger på en rad osäkra antaganden och oklara förutsättningar. Detta leder till betydande risker för konjunkturkänslighet, rusande personalkostnader och därtill svårigheter att nå rätt kompetenser. Detta menar Jonsson-Eriksson leder till en stor risktagning för Försvarsmakten där en alltför smal rekryteringsbas blir fallet. Dessutom menar de att Sverige med att upphäva totalförsvarsplikten i fred anträder en väg utan återvändo. Med detta sagt förklarar Jonsson-Eriksson att de inte är beredda att på osäker grund medverka till det vågspel med Sveriges försvar

som kommitténs förslag innebär. En förändring av denna dignitet måste bygga på mer genomarbetat underlag.

Låt oss strukturera upp argumentationen. I den mån motargumenten bygger på tidigare nämnda pro-argument skriver jag ut även dessa. Det bör noteras att Jonsson-Eriksson själva vid ett tillfälle (P9) dikterar pro-argument som de sedan bemöter.

-
- P1: Dagens insatsförsvaret ställer nya krav på personalförsörjningen.
φP1: Allmän värnplikt lever inte upp till dess krav.
C1φP1: Ifråga om militär kvalitet har svensk trupp hittills klarat sig mycket väl i jämförelse med yrkestrupp från andra länder.
P1P1: Insatsförsvaret bör kunna användas även utomlands, inte bara i Sverige.
C1P1P1: Sverige har i decennier bidragit med trupp till internationell tjänst.
P1C1P1P1: Det har fungerat bra hittills.
P4: Försvarets personal måste utbildas på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt.
φP4: Allmän värnplikt är varken ändamålsenlig eller kostnadseffektiv.
C1φP4: Allmän värnplikt är kostnadseffektiv jämfört med ett yrkesbaserat system.
C2φP4: Andra länders erfarenhet av att byta system är att kvaliteten sjunker och kostnaden stiger.
P8: Dagens system med allmän värnplikt har flera brister.
P2P8: Brister i effektivitet och resursallokering.
C1P2P8: Ett värnpliktsbaserat system är i många avseenden effektivt.
P4P8: Bristande genomslag för den enskildes vilja.
C1P4P8: Motivationsfaktorn väger tungt vid mönstring. Inga protester från dem som blir uttagna kan höras.
P5P8: Alltför få soldater kan rekryteras efter genomförd utbildning.
C1P5P8: Den ökade attraktionskraften kommittén menar att frivillig rekrytering kommer ha byggt på rena antaganden.
C2P5P8: Attraktionskraften till den frivilliga grundutbildningen kommer variera i takt med konjunkturen.
C1P8: Bristerna är inte så stora att ett systemskifte behövs.
P1C1P8: Lösningen på de brister som trots allt tas upp finns att återfinna inom ramen för dagens system.
C2P8: Argumenten och påståendena om brister är inte tillräckligt underbyggda.
P9: Dagens system saknar legitimitet.
C1P9: Några protester från dagens värnpliktiga kan inte höras. Tvärtom verkar de som inte får göra värnplikt bli besvikna.
C2P9: Medborgarna ser inte den allmänna värnplikten som ett problem.
(C1: Allmän värnplikt kan behövas vid förändrade förhållanden i framtiden.)
C1C1: Lagen som reglerar allmän värnplikt kommer finnas kvar att ta till när förhållandena så kräver.
C1C1C1: Beslut om att återinföra pliktlagen kommer alltid komma för sent och ske för långsamt.
C2: Den yrkesarmé regeringen driver på saknar folklig förankring.
φC2: Ett avskaffande av allmän värnplikt leder till en yrkesarmé.
C3: Försvaret riskerar att marginaliseras.
C4: Med ett yrkesbaserat försvar kan icke-frivilliga soldater få tjänstgöra utomlands.
φC4: Ett avskaffande av allmän värnplikt leder till ett yrkesförsvar.
C5: Det är fel att utformningen av framtidens Försvarsmakt sker med internationella uppdrag i fokus.
φC5: Ett avskaffande av allmän värnplikt görs för att utforma Försvarsmakten med internationella uppdrag i fokus.
P1C5: Att ställa om hela försvaret för detta ändamål är oekonomiskt, obehövligt och orealistiskt samt saknar folkligt stöd.
C6: Andra länders erfarenhet av att byta system är att kvaliteten sjunker och kostnaden stiger.

C7: Att avskaffa den allmänna värnplikten bygger på ett antal osäkra antaganden och oklara förutsättningar.

Tabell 3.6 Contra-argument från reservationen inkl. de pro-argument dessa bygger på.

3.4 Värdering av argumentationen

För att öka förståelse av vad det är som egentligen sagts bland argumenten i debatten ovan skall vi för en stund stanna vid och titta på beviskraften i argumentationen. Som utgångspunkt står tabellen ovan (tabell 3.6).

Det första argumentet som tas upp är argument P1 som säger att dagens försvar ställer nya krav på personalförsörjningen. Hållbarheten i detta argument är god. Dagens Försvarsmakt genomgår de facto en omvälvande förändring med förändrade krav. Däremot är relevansen inte lika stark. Utan premissen ($\phi P1$) är argumentet ganska irrelevant, men med premissen måste relevansen sägas vara god; accepterar jag argumentet P1 med premissen anförd är det mindre rimligt att samtidigt förkasta tesen. Problemet uppstår när contra-argumentet till premissen ($C1\phi P1$) anføres och därmed faller premissen som faller relevansen hos argumentet som helhet. Beviskraften blir dålig. Argumenten därunder ($P1P1$, $C1P1P1$ och $P1C1P1P1$) kan vi säga alla åtminstone vara någorlunda hållbara vilket leder till att argumentet $P1P1$ blir svagt. Argumenten $P2P1$, $P3P1$ och $P4P1$, det sistnämnda inkl. underliggande argument $P1P4P1$ och $P2P4P1$, tas inte upp specifikt i reservationen. Dock anser jag dessa argument vara så starkt förknippade med $\phi P1$ och $P1P1$ inkl. tillhörande contra-argument att jag härmed anser även de vara kommenterade.

Det andra argumentet ($P4$) som tas upp i tabellen är argumentet att försvarets personal måste utbildas på ett ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt. Argumentet har god hållbarhet – det är mycket rimligt att acceptera argumentet. Men om vi däremot håller motargumenten ($C1\phi P4$ och $C2\phi P4$) som hållbara faller hållbarheten för $\phi P4$. Relevansen hos argumentet $P4$ blir svag i och med att hållbarheten hos premissen brister.

Det tredje argumentet som bemöts i reservationen, argument $P8$ dagens system har flera brister, är kommitténs huvudargument för en ny rekryteringsform. Hållbarheten i argumentet som sådant är svårt att mäta utan att få vidare information, vilket ges i argumenten i ordningarna därunder. De tre pro-argumenten av andra ordningen ($P2P8$, $P4P8$ och $P5P8$) som anføres bemöts alla av contra-argument vilket raserar hållbarheten hos pro-argumenten. Motargumentet $C1P8$ är i högsta grad en ren bedömningsfråga varför hållbarheten blir svag alternativt stark, d.v.s. vi får lämna detta contra-argument dithän. Däremot contra-argument $C2P8$ måste betraktas som hållbart efter att ovan är sagt. Om pro-argumenten ($P2P8$, $P4P8$ och $P5P8$) faller, vilket visats ovan, måste det ju i högsta grad leda till att argumenten inte är tillräckligt underbyggda – därav god hållbarhet för contra-argumentet ($C2P8$). Relevansen hos pro-argumentet $P8$ är svag. Att acceptera argumentet gör det varken mer eller mindre rimligt att

samtidigt anta tesen att den allmänna värnplikten skall avskaffas. Att ett system har brister kan ju lika gärna medföra som åtgärd att man rättar till bristerna inom nuvarande system. Sätillvida att bristerna inte är av den enorma dignitet att ett helt nytt system krävs. Så har inte visats sig vara fallet, i alla fall inte hittills. Argumenten P1P8, P3P8 och P6P8 bemöts inte specifikt i reservationen. Dock måste andemeningen hos författarna till reservationen anses vara att dessa tre pro-argument av andra ordningen responderas genom contra-argumenten C1P8 och C2P8.

Det sista pro-argument (P9; anfört av författarna till reservationen) som bemöts i argumentationen är att dagens system saknar legitimitet. Om vi håller underliggande argument av andra ordningen (C1P9 och C2P9) för sanna faller hållbarheten för argumentet (P9). Om hållbarheten hade varit god hade argumentet annars haft stor relevans, i synnerhet när vi lever i den demokrati som vi gör. Ett rekryteringssystem i försvaret som saknar folkets legitimitet när vi lever i en demokrati är i högsta grad ett relevant argument för att införa ett nytt system. Med detta sagt är alla pro-argument som anförs i reservationen värderade.

I reservationen återfinns även en rad motargument, totalt sju stycken av första ordningen. Såväl det första motargumentet (C1; anfört av kommittén) som det första motargumentet till det första motargumentet (C1C1) måste båda anses ha hög hållbarhet. Båda påståendena är väl belagda i utredningen. Däremot motargumentet därunder (C1C1C1) är svårare att avgöra, finns belägg för vad som anförs måste också hållbarheten sägas vara god. Relevansen hos det första contra-argumentet är god men avtar med motargumenten av andra ordningen (C2C2) anfört.

Det andra contra-argumentet (C2) finns inte mycket att säga om. Hållbarheten är tveksam. Författarna till reservationen väljer att tolka ett avskaffande som att en yrkesarmé införs, något som inte har stöd i utredningen. Istället handlar det om en tolkning av definitioner och avgränsningar till var och hur gränsen mellan allmän värnplikt, frivillig rekrytering och yrkesförsvaret går. Beträffande den folkliga förankringen ha vi redan behandlat det under argument P9.

Det tredje motargumentet (C3) anför att försvaret riskerar att marginaliseras. Någon kommentar eller förklaring till vad som menas med detta lämnas inte av författarna. Därmed svårt att avgöra hållbarheten när man inte vet vad som menas. Argumentet måste annars anses som relevant sätillvida att man förutsätter att ett land inte vill ha ett marginaliserat försvar.

Det fjärde motargumentet (C4) är problematiskt. Intentionen att tvinga iväg soldater utomlands är inte något som kommittén lyfter fram i utredningen. Dock kan det väl inte uteslutas att en och annan soldat som tar värvning i ett frivilligförsvaret inför ett eller annat utlandsuppdrag hellre hade stannat hemma just vid det tillfället eller till just det landet/området men ändå "tvingas" iväg. Å andra sidan är ju alla som tar värvning i den frivilliga rekryteringen just frivilliga och därtill – får man hoppas – medvetna om villkoren. Så nja, hållbarheten är svårt att avgöra även om vi lutar åt en svagare hållbarhet eftersom alla går in under givna villkor. Dock måste relevansen anses som god så länge man har som mål att inte tvinga soldater att tjänstgöra utomlands mot sin vilja.

Som ett femte motargument (C5) anför författarna till reservationen att det är fel att utforma försvaret med internationella uppdrag i fokus. Hållbarhetsmässigt torde det åtminstone ligga något i vad som sägs. Genomgående i utredningen lyfts internationella uppdrag fram som något helt naturligt för framtidens försvar att syssla med. Om hållbarheten kan anses för någorlunda god måste det sättas frågetecken för relevansen. Kanske är det så att man, såväl utredarna som folket i allmänhet, *vill* att försvaret skall utformas med internationella uppdrag i fokus. I så fall blir relevansen obefintlig. Men om det första pro-argumentet för det femte contra-argumentet (P1C5) hålles för sant och därmed erhåller god hållbarhet, torde tveksamheter råda kring om verkligen motargumentet (C5) är något eftersträvansvärt. I så fall blir relevansen avsevärt större och contra-argumentet får god beviskraft.

Det sjätte motargumentet (C6) är svårt att säga så mycket om. Författarna till reservationen ger inga belägg för argumentet. Om belägg finnes torde hållbarheten bli god, och i så fall torde argumentet även vara relevant. Det sista motargumentet (C7) är ånyo ett argument, precis som C2P8, som bygger på andra argument som är framförda i debatten. Och eftersom vi än så länge kunnat påvisa i stora drag antingen bristande hållbarhet eller bristande relevans i flertalet argument stärks hållbarheten för detta argument (C7). Relevansen är också stor; om vi accepterar argument C7 är det desto mindre rimligt att samtidigt acceptera tesen att den allmänna värnplikten bör avskaffas.

Reservationen lämnar några pro-argument därhän. Det första pro-argumentet som inte kommenteras i reservationen är argument P2 som säger att dagens värnplikt inte harmonierar med dagens verklighet. Hållbarheten för detta argument är god, i synnerhet med instämmande av argumenten av andra och tredje ordningen (P1P2 och P1P1P2) som beskriver hur få det är som de facto gör värnplikten idag. Dock måste ett frågetecken sättas för relevansen. Än en gång (likt diskussionen vid argument P8 i reservationen) innebär inte en divergens av denna grad att man per automatik nödgas skifta system, ett naturligt första steg vore snarare att se över innevarande system. Argument P2P2 med tillhörande premiss är kommenterad i samband med reservationen (argument P4P8) ovan, vilket också gäller nästföljande argument (P3) inkl. underliggande ordningar och premisser.

Argument P5 är intressant. Det säger att ett avskaffande av allmän värnplikt inte innebär ett yrkesförsvar. Utifrån hur diskussionen förs i utredningen måste hållbarheten sägas vara god. Å andra sidan, var går gränsen? Hur många års kontraktering behövs det innan man kan tala om försvaret som sitt yrke? Och vad händer om kontraktstiden med åren tillåts förlängas till att bli ett flertal år? Här finns helt klart en gråzon som försvagar hållbarheten hos argumentet. Med premissen (øP5) inräknad kan man å ena sidan anse relevansen som god. Men det måste det påpekas; vi får inte heller ett yrkesförsvar om vi bibehåller nuvarande system. Relevansen blir svag.

Argument P6 anger att rekryteringen bör bli könsneutral. Hållbarheten tänker jag inte kommentera, den beror helt på vilken inställning man har till män respektive kvinnors uppgifter i händelse av ofred, även om tendensen i samhället pekar åt att män respektive kvinnor i många fall skall likabehandlas helt. Om så

förutsättes blir hållbarheten god. Relevansen är bristfällig, det vore enklare – än en gång – att justera direktiven för den nuvarande rekryteringsformen, den allmänna värnplikten, än att göra om hela systemet. Det sista argumentet, P7, som lämnas okommenterat i reservationen pekar på att rekryteringen bör återspegla bärandet av risk. Detta argument tänker jag inte kommentera med mer än att i en demokrati bärs risken av hela folket och av dem som folket utser att bära risken. Därmed bärs risken av hela folket åtminstone i en övergripande mening. Har vi en demokrati måste vi också förlita oss på att den fungerar. Relevansen blir låg.

3.5 Summering av argumentationen

I den inledande beskrivande analysen låter sig argument från i huvudsak två områden återfinnas; omvärldsfaktorer respektive – vad man menar vara – brister i dagens system med allmän värnplikt. Den därpå följande värderande analysen påvisar att argumenten rent generellt har svag beviskraft.

Bland pro-argumenten är det få argument som står med stark beviskraft efter prövning. Ett flertal pro-argument behandlar brister i dagens system med allmän värnplikt (i synnerhet P8). Detta i sig betyder inte att dagens system bör avskaffas varför argumentets relevans sviktar. Men, och detta måste tilläggas. Någonstans måste det i rimlighetens namn finnas en gräns. *Om* det är så att bristerna i ett system är så talrika och så allvarliga att någon lösning *inom* rådande system inte låter sig finnas måste argumentet anses vara relevant. Frågan är dock om detta är fallet i denna argumentation. Min bedömning att bristerna *inte* når upp till den nivå att anförda pro-argument av första ordningen blir relevanta i förhållande till tesen. Bristerna kan således inte sägas vara av den mängd och den dignitet att ett systemskifte – av denna orsak – är att föredra. Det hade varit en annan sak om de pro-argument av andra ordningen (och därunder) som anføres som stöd för pro-argumenten av första ordningen hade fått stå oemotsagda. Men så är inte fallet i denna argumentation.

Även merparten av contra-argumenten faller i beviskraft. Dock måste ett undantag göras för argument C7 som anför att avskaffandet av allmän värnplikt bygger på ett antal osäkra antaganden och oklara förutsättningar. Just i och med att övriga argument, i detta fall pro-argument, brister i beviskraft blir både hållbarheten och relevansen desto större för contra-argument C7.

Till sist måste en intressant nyansskillnad påpekas. Medan pro-argumenten faller på bristande relevans faller contra-argumenten på bristande hållbarhet. Eller, för att säga det ännu tydligare, argument anförda av kommittén (P1-P8 + C1) har rent generellt god hållbarhet men svag relevans medan argument anförda av författarna till reservationen (P9 + C2-C7) har svag hållbarhet men desto högre relevans.

4 Resultat

4.1 Sammanfattning

I denna uppsats har min avsikt varit att göra två saker. För det första att *beskriva* argumenten. Detta har lett fram till de översiktliga tabeller som återfinns ovan. För det andra har min avsikt varit att *pröva* argumenten. I detta fall har jag kommit fram till en rent generellt sett svag beviskraft. Det stora undantaget är Jonsson-Erikssons motargument att ett avskaffande av den allmänna värnplikten bygger på ett antal osäkra antaganden och oklara förutsättningar. Utifrån resultatet i denna uppsats borde den naturliga konsekvensen bli att Jonsson-Erikssons reservation vinner bifall medan kommitténs förslag avslås. Anförda och beviskraftprövade argument kan *inte* anses ge belägg för ett avskaffande av den allmänna värnplikten.

Kommittén hade drygt 400 sidor till sin hjälp. På dessa såg man till att anförda argument som var hållbara. Däremot lyckades man inte lika bra med att hitta relevanta argument. Författarna till reservationen, Jonsson-Eriksson, lyckades på egen hand skrapa ihop en handfull sidor. På dessa anförde man relevanta argument som dock inte blev lika hållbara. Kanske hade man lyckats bättre med att visa anförda argumenten hållbara om man haft större resurser att tillgå. En kvarstående fråga är hur en förutsättningslös utredning hade sett ut.

Beträffande den värderande analysen bör tillfogas att en sådan dels ger utrymme för subjektivitet och dels kräver stort utrymme. En fullständig värderande analys av argumenten belysta i denna uppsats skulle kräva avsevärt fler antal sidor än denna uppsats består av i sin helhet. Därmed måste poängteras: den värderande analysen har sina tillkortakommanden. Dock anser jag förtjänsterna med att låta den ingå vara större än att lämna argumenten utan någon som helst värdering.

Återkopplat till det inledande teoriavsnittet kan vi se hur kommitténs förslag av avskaffa allmän värnplikt kohererar väl med Joenniemis och Jacques van Doorns teorier. Vi kan också se hur kommitténs poängtering av internationell tjänst harmonierar med Bolins teori om hur den svenska militärens professionalism utvecklas från oberoende krigare till involverad polis. Militärens professionalism berörs vidare av såväl Huntington som Janowitz, och då mer specifikt hur den påverkar relationen civilsamhället-militären. Janowitz menar att diversifierad social härkomst tjänar som garant mot att militären övergår till odemokratiska handlingar. En bättre garant för diversifierad social härkomst än allmän värnplikt torde vara svår att finna. Om vi antar att den diversifierade

sociala härkomsten blir sämre med en avskaffad allmän värnplikt torde, enligt Janowitz, risken för att militären övergår i odemokratiska handlingar öka. Måhända är det detta som författarna til reservationen tangerar när de skriver att risken att försvaret ”marginaliseras” ökar med en avskaffad allmän värnplikt. Huntington avvisar detta och menar att det bästa sättet att få militären att inta en neutral position och acceptera full kontroll av det civila styret är en hög grad av militär professionalism. Professionalism handlar om yrkesmässighet⁵² och måhända blir denna större ju närmre en personalkår bestående av enbart yrkesanställda man kommer. Om detta stämmer är det rimligt att utifrån Huntingtons teorier anta att chanseran för att militären intar en politiskt neutral position blir större med avskaffad allmän värnplikt. Återstår för oss att se vem av Janowitz och Huntington som kan anföra fallet Sverige som exempel för sin teori framledes.

4.2 Förslag till fortsatt forskning

Något som kännetecknar utredningen *Totalförsvarsplikt och frivillighet* är att det inte handlar om en förutsättningslös utredning. Redan från början angavs detta med all önskvärd tydlighet. Frågan blir då hur den bakomliggande politiska debatten såg ut hos den regeringsmaktinnehavande majoriteten. Någon stor partipolitisk debatt inom alliansen har man inte kunnat bevittna, åtminstone inte utåt. Var det verkligen så självklart för de fyra borgerliga partierna att den allmänna värnplikten skulle föreslås avskaffas? Vilka var då de skäl som fördes fram inom respektive parti till stöd för detta?

⁵² www.ne.se, sökord *professionalism*, 2009-08-14.

5 Referenser

- Abrahamsson, Bengt, 2005. *Militärer, makt och politik. En analys av militärerna som grupp och av deras roll i samhället*. Tredje upplagan. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2008. *Textens mening och makt*. Upplaga 2:4. Lund: Studentlitteratur.
- Björnsson, Gunnar – Kihlbom, Ulrik – Tersman, Folke – Ullholm, Anders, 2006. *Argumentationsanalys*. Sjunde tryckningen. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bolin, Anna, 2008. *The military profession in change – the case of Sweden*. Lund: Lunds universitet.
- Denk, Thomas, 1999. *Värnpliktsutbildningen – en politisk socialisationsagent?*. Karlstad: Karlstad university studies.
- Folkpartiet, www.folkpartiet.se ("Våra politiker" → "Ledamöter av riksdagen" → "Nina Larsson" → "Debattartiklar" → "2006-04-24 Avskaffa värnplikten") (2009-07-29).
- Huntington, Samuel P., 1979. *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: The Belknap press of Harvard university press.
- Janowitz, Morris, 1961. *The professional soldier: A social and political portrait*. Glencoe: The free press.
- Joenniemi, Pertti, 2006. *The changing face of European conscription*. Hampshire: Ashgate publishing limited.
- Kommittédirektiv – En förändrad totalförsvarsplikt (Dir. 2007:147), 2007, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/103772> (2009-07-23).
- Nationalencyklopedin, www.ne.se. Sökord Indelningsverket (2009-07-22).
- Næss, Arne, 1992. *Empirisk semantik*. Oslo/Stockholm: Universitetsforlaget/Almqvist & Wiksell.
- Pliktverket, www.pliktverket.se (<http://www.pliktverket.se/sv/Statistik/>, 2009-07-22).
- Statistiska centralbyrån, www.scb.se ("Hitta statistik" → "Statistikdatabasen" → "Befolkning" → "Folkmängd efter ålder och kön. År 2008-2110" → "Knappa in 18 år/män och kvinnor/2008") (2009-07-22).
- Totalförsvarsplikt och frivillighet (SOU 2009:63), 2009, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/128859> (2009-07-23).
- Van Doorn, Jacques, 1975. *The soldier and social change*. Beverly Hills: SAGE Publications.
- Vedung, Evert, 1977. *Det rationella politiska samtalet – hur politiska budskap tolkas, ordnas och prövas*. Stockholm: Aldus/Bonniers.